

انجمن مدیران صنایع

بررسی آخرین مشکلات بخش صنعت

با نگاهی به

شاخصهای کلان اقتصاد ایران

شماره ۱۹۱

تیر ۱۴۰۱

واحد پژوهش

تحولات نرخ رشد بخشهای واقعی اقتصاد

بر اساس برآوردهای اولیه، تولید ناخالص داخلی کشور به قیمت پایه و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ از ۱۳۹۶۱/۲ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ به ۱۴۵۷۱/۴ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است و با این ارقام، نرخ رشد GDP کشور در سال گذشته ۴/۴ درصد اعلام شده است.^۱ گروه صنایع و معادن یکی از بخشها و گروههای اصلی فعالیت اقتصاد ایران را تشکیل می‌دهد و رشد این گروه در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۱۳۹۹ به میزان ۶/۲ واحد درصد کاهش یافته است و نرخ رشد ۱/۱ درصدی را در سال ۱۴۰۰ تجربه کرده است. با این میزان و این رقم رشد، سهم آن در نرخ رشد سال ۱۴۰۰ معادل ۰/۳ واحد درصد محاسبه می‌شود. بخش صنعت نیز در سال ۱۴۰۰ نرخ رشد ۳/۳ درصدی را رقم زده است، این در حالی است که نرخ رشد صنعت در سال ۱۳۹۹ به میزان ۷/۲ درصد بود.^۲ با این رقم و مقایسه این دو مشخص می‌شود که حدود ۴۶ درصد از نرخ رشد صنعت در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است. جزئیات مربوط به تحولات بخشهای واقعی در جدول زیر آمده است.

^۱ - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران در سال

۱۴۰۰

^۲ - همان

جدول ۱: تحولات مربوط به بخشهای واقعی اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۰

۱۴۰۰					۱۳۹۹	به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵
سال	فصل چهارم	فصل سوم	فصل دوم	فصل اول	سال	
-۲,۶	-۳,۴	-۳	-۲,۵	-۲,۳	۳,۳	گروه کشاورزی
۱۰,۱	۰,۲	۱,۷	۵,۴	۳۶,۶	۹,۶	گروه نفت
۱,۱	۵	۲,۴	-۴,۴	۱,۷	۷,۳	گروه صنایع و معادن
-۰,۴	۱,۵	-۰,۵	-۳,۶	۱	۱۴,۴	استخراج معدن
۳,۳	۴,۱	۵,۹	-۱,۹	۵,۲	۷,۲	صنعت
۳,۱	۱,۶	۳,۸	۱,۱	۶,۳	۵,۹	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۵,۲	۳,۷	۶,۲	۶,۳	۴,۵	۲,۶	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
-۶,۹	۱۱,۹	-۱۰,۶	-۱۵,۶	-۱۱,۳	۷,۲	ساختمان
۶,۵	۷	۸,۱	۴,۱	۶,۷	۲,۲	گروه خدمات
۳,۷	۴,۹	۵	۰,۳	۴,۶	۴,۳	عمده فروشی و خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری
۶,۹	۲,۲	۹,۹	۰,۴	۱۷,۳	-۱,۷	حمل و نقل و انبارداری
۲۸,۲	۲۷,۹	۳۰,۱	۲۶,۸	۲۸,۱	-۴۰,۵	فعالیت‌های مربوط به تامین جا و غذا
۱۳,۱	۷	۱۳,۹	۱۵,۳	۱۶,۵	۳۴,۱	اطلاعات و ارتباطات
-۲,۴	۱۲,۴	۷,۸	-۸,۱	-۱۷,۹	۸,۳	فعالیت‌های مالی و بیمه
۱,۱	۱,۵	۰,۹	۰,۷	۱,۲	۳,۲	فعالیت‌های املاک و مستغلات

۱۴۰۰					۱۳۹۹	به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵
سال	فصل چهارم	فصل سوم	فصل دوم	فصل اول	سال	
۱۵,۸	۹,۶	۳۷,۲	۳,۱	۱۳,۲	-۱۵,۷	فعالیت‌های حرفه ای، علمی و فنی
-۲	-۰,۸	-۷	-۴,۴	۴,۷	-۳,۵	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۱۰,۷	۱۱,۹	۹,۹	۱۱,۷	۸,۸	-۲	اداره عمومی، دفاع و تامین اجتماعی
۱۴,۲	۲۰,۱	۱۵,۹	۱۳,۳	۶,۶	-۶,۳	آموزش
۱۵,۴	۱۳	۱۳,۵	۱۳,۶	۲۲,۷	-۰,۲	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۱۴,۶	۱۳,۸	۲۱,۱	۸,۵	۱۵,۹	۰,۴	هنر، سرگرمی، تفریح، ورزش و سایر فعالیت‌های خدماتی
۴,۴	۵,۷	۴,۸	۱	۶,۷	۴,۱	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه
۳,۹	۶,۳	۵	۰,۷	۴,۴	۳,۶	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران در

سال ۱۴۰۰

در سال ۱۴۰۰ برآورد شده است هزینه‌های مربوط به مصرف نهایی بخش‌های خصوصی و دولتی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ به ترتیب نرخهای رشد ۳/۹ و ۸/۳ درصد داشتند و نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص برغم این که در

سال ۱۳۹۹ به میزان ۳/۲ درصد بود، در سال ۱۴۰۰ صفر درصد برآورد شده است. نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخشهای ساختمان و ماشین‌آلات در سال گذشته به ترتیب ۷/۱- و ۱۲/۵ درصد اعلام شده است. کاهش سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان بدلیل کاهش سرمایه ثابت ناخالص ساختمان در بخش خصوصی بود و علت افزایش تشکیل سرمایه در بخش ماشین‌آلات هم ریشه در افزایش واردات کالاهای سرمایه‌ای و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ماشین‌آلات تولید داخل ریشه دارد.^۳

مقایسه این ارقام و بررسی وضعیت آن با سالهای نه چندان دور نشان می‌دهد که برغم وجود برخی ظرفیتهای جدی قابل توجه در این بخش که اهداف و برنامه‌های توسعه با تکیه بر این ظرفیتهای هدفگذاری شده‌اند، بیان‌کننده این واقعیت است که بخش صنعت با مشکلات و مسائلی مواجه است که بدون برطرف کردن آنها، بهره‌برداری از این ظرفیتهای امکان‌پذیر نیست و بسیار سخت است. نظر به این که بخشهای صنعت و معدن یکی از مهمترین بخشهای اقتصادی کشور محسوب می‌شود، در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ برای این بخش نرخ رشد اقتصادی ۸ درصدی تعیین شده است. لذا بدون در نظر گرفتن و شناسایی آن مشکلات، دستیابی به اهداف این چینی امکان‌پذیر نخواهد بود. برای این منظور در بخش بعد چالشها و تنگناهای کنونی این بخش ارائه می‌شوند.

---

^۳ - همان

مسائل اساسی بخش صنعت

برای برشماری مسائل و چالشهای بخش صنعت بعد زمان بسیار مهم است و مسائل آن در ابعاد زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت قابل تقسیم‌بندی هستند. مسائلی مانند فشارهای ناشی از تحریم در دهه اخیر، افزایش هزینه‌های تولید ناشی از نوسانات نرخ ارز، تحولات جهانی، فضای خاکستری حاکم بر اقتصاد به دلیل برجام و ... مشکلاتی هستند که ناشی از اتخاذ تصمیم در فضای خارج از فضای کسب و کار به اقتصاد ایران فشار می‌آورد و در این قسمت بنا نداریم مسائل این بخش را در این سه بازه مشخص کنیم و فقط می‌خواهیم مسائل اساسی و کوتاه‌مدت آن را احصاء کنیم. در واقع بدنبال بیان مسائلی هستیم که پس از تعیین آنها بتوان با اقداماتی که در قالب بودجه سالیانه و برنامه یک ساله بتوان بخشی از آنها را حل و فصل کرد و یا شدت آنها را کاهش داد.

این مشکلات بشرح ذیل هستند:

- خالی بودن ظرفیت واحدها و بنگاهها و کاهش رقابت‌پذیری آنها
- کمبود نقدینگی و تامین مالی واحدهای تولیدی
- ناتوانی وزارت صمت در کنترل و نظارت برای اجرای مصوبات، دستورالعملها، بخشنامه‌ها و آئین‌نامه‌های صادره از سوی دولت و خود وزارتخانه
- مداخله‌ها و کنترل‌های نامشخص در بازار و در صناعی که با افزایش هزینه‌های واردات مواد اولیه برای محصولات تولیدی و افزایش تورم و

سایر هزینه‌ها مانند نرخ دستمزد، بدنبال قیمت گذاری دستوری در بازار اینگونه کالاها هستند.

- عدم دسترسی به خوراک مطمئن و پایدار در صنایع دارای زنجیره ارزش
- بلا تکلیفی برخی نهادها نظیر شورای رقابت و نداشتن اختیار کامل برای تصمیم‌گیری در صنایعی که ماهیت انحصار طبیعی دارند (علی‌الخصوص در صنایع دارای زنجیره ارزش)
- بهره‌وری پایین و افزایش قیمت تمام شده بدلیل به روز نبودن تکنولوژی و فرسودگی ماشین‌آلات مورد استفاده در برخی رشته‌های فعالیتهای بخش و بالطبع کاهش قدرت رقابت در فضای جهانی
- کاهش سرمایه‌گذاری و کمبود تشکیل سرمایه ثابت در بخش
- مشکلات مربوط به کمبود نقدینگی و تأمین مالی واحدهای تولیدی
- وضع قوانین و بعضاً مقررات متناقض با برخی قوانین و احکام دائمی و اسناد فرادستی در قالب بودجه‌های سالیانه
- تصمیمات و سیاست‌گذاریهای مربوط به جراحی اقتصادی
- عدم تسری تخفیف خوراک به بنگاهها و واحدهای پایین دست در صنایع و فعالیتهایی که انحصار وجود دارد.

مهمترین اقدامات اولویت‌دار

با توجه به آنچه که در این نوشتار مطابق آمارهای استخراج شده از بانک مرکزی آمده است، نرخ رشد سرمایه‌گذاری در کشور از وضعیت مناسبی برخوردار نیست و نظر به این که در اقتصاد ایران بیش از ۹۰ درصد نرخ رشد

اقتصادی از طریق سرمایه‌گذاری حاصل می‌شود و بهره‌وری به عنوان یکی دیگر از منابع رشد در اقتصاد ایران نقش زیادی ندارد و از آنجایی که متغیر سرمایه‌گذاری با تأخیر یک تا دو ساله بر میزان تولید بخشهای اقتصادی اثر می‌گذارد، باید برای بهبود این وضعیت برنامه‌ریزی مناسب انجام شود. نکته مهم در خصوص این متغیر بسیار مهم نحوه مدیریت سرمایه‌ها است. با علم به این که کاهش درآمدهای نفتی، منجر به کاهش سرمایه‌گذاری و تشکیل سرمایه ثابت در کشور می‌شود، اما مدیریت سرمایه‌های موجود در جامعه در چنین دوره‌هایی از اهمیت زیادی برخوردار است. تلاطم و افزایش زیاد در نرخ ارز، قیمت طلا و سودهای زیاد در بازار بورس، سرمایه‌های جامعه را از فعالیتهای مولد به سمت فعالیتهای سوداگرانه سوق می‌دهد و بدیهی است کاهش سرمایه‌گذاری در بخشهای مولد منجر به کاهش تولید در بخشهای واقعی اقتصاد می‌گردد. با توجه به نکاتی که در قسمتهای قبل بیان شد، برای حل مسائل و مشکلات در بخش صنعت و با رویکرد کوتاه‌مدت و در قالب یک برنامه یک ساله، لازم است یک سلسله اقداماتی انجام شود تا از طریق آن با انجام یک دسته از اقدامات هدفمند و مفید بتوان ظرفیتهای خالی تولید را در برخی از رشته فعالیتهای صنعتی و معدنی فعال کرد. برای این منظور نیاز است در برخی صنایع با ماهیت انحصار طبیعی که دارای زنجیره ارزش هستند، وزارت صمت و برخی معاونت‌های آن نظیر معاونت معدنی و دفاتر صنایع فلزی و غیرفلزی و معدنی با برقراری تعامل و ارتباطات مناسب با بخش خصوصی از جمله اتاق ایران و تشکلهای مرتبط این فضا را اصلاح کنند. البته

برای برون‌رفت از این وضعیت، در حال حاضر برخی از این دفاتر بخشنامه‌ها و دستورالعملهایی را از ابتدای سال صادر کردند که در مورد اجرا و نظارت بر آن هیچ اقدام جدی صورت نمی‌گیرد.

یکی دیگر از اقداماتی که لازم است توسط دولت و مجلس انجام شود این است که شورای رقابت و مرکز ملی رقابت به جایگاه واقعی خود برگردد و این اختیار را داشته باشد که آراء و نظراتی را که در مورد برخی دعاوی مطرح می‌کند قابلیت اجرایی داشته باشد و ابزارهای مربوط به اجرای آن را هم در اختیار این شورا قرار دهند. در حال حاضر این شورا احکام و آرایه‌ها را برای برخی رشته‌های فعالیتها صادر کرده است که برغم گذشت مدت زمان زیاد توسط بنگاههای خصولتی اجرا نمی‌شود.